

Politika és jogállam Kószeg Ferenc szerint a Terrorelhárítási Központ egész léte nonszensz

A jogszerű is lehet embertelen

Révész Sándor

Kószeg Ferenc jogvédő szerint lényegében már az 1994-es koalíciókötéssel eldőlt, hogy nem lesz erős képviselő a liberalizmusnak. Alkotmányos jobboldalnak ma nyoma sincs, alkotmányos baloldalnak is alig, nem látszik, kik és miként állíthatnák vissza a jogállami állapotokat. Az emberi jogi szervezetek rengeteg tudást és tapasztalatot halmoztak fel, de a javaslataikat, jelzéseiket figyelmen kívül hagyják. Alig történt pozitív változás a menekültügyben, a börtönviszonyokban, az idegenrendészetben, az igazságszolgáltatásban. A titkosszolgálatok története a rendszerváltás óta botránykrónika, a TEK léte is nonszensz.

Azt írta 2000-ben, hogy „a rendszerváltás színhagyott, összeroskadó pártjaival eltűnnek a politikából a rendszerváltás nagy politikai személyiségei is...” Ehhez képest ön egészen a 2009-es tagrevízióig az SZDSZ tagja volt, amikor Petri György, Eörsi István, Kis János, Csalog Zsolt, Tamás Gáspár Miklós, Hack Péter, Tölgyessy Péter stb. már rég kiléptek.

Ez volt az egyetlen ok, amiért nem léptem ki korábban. Hogy annyian kiléptek. Nem akartam csatlakozni ahhoz a trendhez, amelyhez mindenki. De ez csak egy kis individualista gesztus volt. A tényleges jelenlétem a pártban sokkal korábban befejeződött.

Ön szerint mikor szűnt meg valójában az SZDSZ mint a liberalizmus autentikus politikai képviselője Magyarországon?

Fokról fokra. Nagyon hosszú folyamat volt ez. Már a 90-es évek elején is voltak olyan tényezők, amelyek kételyt keltek bennem. Például az, hogy a párt nem veszi komolyan a saját alapszabályát. Az egyik küldöttgyűlésen mondtam is a levezető elnöknek, hogy ha Szabad György vezetné így a parlament ülést, az SZDSZ kivonulna. Az SZDSZ a koalíciókötés és még sokkal inkább a Tocsik-féle korrupciós botrány miatt elvesztette szavazói túlnyomó részét, ezért nem maradt a szintén erős liberális párt, csak egy kicsi és gyöngye, amelynek a léte az MSZP igényeitől függött. És ezzel a liberalizmus politikai képviselőjének a sorsa 1998-ra nagyjából el is dőlt. Ezután csak egyszer került az SZDSZ döntési helyzetbe, akkor talán lett volna még esély a megmentésére. Ha 2008-ban, amikor Gyurcsány Ferenc lényegében kitéte az SZDSZ-t a koalícióból, nem támogatja a párt kívülről Gyurcsány, majd Bajnai kisebbségi kormányát, hanem inkább szembenéz az előre hozott választással. Az SZDSZ abban az illúzióban élt, hogy a Fidesz valószínűsíthető kétharmados többsége el fog múlni 2010-re. Ehelyett az SZDSZ múlt el, a Fidesz tovább erősödött, nem beszélve a Jobbikról, mely 2008-ban még aligha került volna be a parlamentbe. 2010-ben már az első pillanattól világos volt, hogy a Fidesz szisztematikusan szétrombolja az alkotmányosságot. Ekkor már csak egy illúzióm volt, hogy a ciklus végére megbukik. Most már sokkal kevésbé látok rá esélyt, hogy legalább ennek a ciklusnak a végére megbukjon. Egyre kevésbé látom, miként jöhetne létre olyan erő, amely a Fidesz kihívója lehetne. Ennek sok oka van, én egyet említenék, amiről kevés szó esik. Arra a magyar sajtóságra gondolok, amely már a XIX. században is nagyon jellemző volt: Budapest és a vidék ellentéte, szétszakítottsága. A két közötti civilizációs és gazdasági szakadék. A jobboldal hatalmas előnyét a vidéki Magyarország biztosítja.

Jelentős részben a felgyülemlett szörnyű szociális problémátömeg és annak kezelhetlensége miatt biztosítja. Akiknek ennek enyhítésére, távolatos kezelésére stratégiájuk volt, Solt Otília, Ha-

vas Gábor és körük, az SZDSZ-hez tartoztak. Aztán ezt a párt pár év alatt ki-
vetette magából.

1989-ben felmerült a kérdés: mik legyünk? Párt vagy jogvédő, szegényeket támogató civil szervezet. Egyöntetű volt a válasz: párt. Egy párt viszont nem tekinthet el a szavazatmaximalizálás szempontjától. Legfeljebb e szempontot követve rossz döntéseket hozhat. Az SZDSZ sok ilyen rossz döntést hozott. Ön írta az egyik cikkében, hogy az SZDSZ-nek sikerült az a bravúr, hogy elvei feladása árán csökkentse a szavazóbázisát. De voltak ténylegesen ütköző szempontok is. Az SZDSZ igaz meggyőződésből sürgette a gyors privatizációt, és tényleg nagyon nyomós érvek szóltak emellett. De ezzel függött össze, hogy nagyon sokan egyik pillanatról a másikra elvesztették a munkájukat, megszűntek a munkásszállók, a legnehezebben foglalkoztatható emberek kiszorultak oda, ahol a legkevesebb a beruházás, és legrosszabbak a foglalkoztatás esélyei. Beindult egy gettószórási folyamat, amelynek a megállítása, visszafordítása egyre kilátástalanabbnak tűnik. Nem tudom, mennyire lehetett volna ezt elkerülni. Csak szociálpolitikai stratégiával biztosan nem. Ahhoz gazdasági növekedés, dinamizmus is kell. A liberálisok is ezzel számoltak.

Ezt a dinamizmust az első MSZP-SZDSZ-kormány meg is alapozta, a pozitív folyamatok be is indultak. Ezeket az alapokat aztán az első Orbán-kormány kezdte föltörni.

Aztán Medgyessy Péter kormánya folytatta. Akkor dobták a lovak közé a gyepelöt, noha az SZDSZ-ben voltak, akik ennek a súlyos következményeire figyelmeztettek. Leginkább Bauer Tamás, akit ki is szorítottak a margóra.

Hála neki, idén is volt markánsan liberális gazdaságpolitikai program a választéknak. A DK-é. Ön viszont 2010 óta a piac- és tőkeellenes, rendszerkritikus LMP-re szavaz, őket biztatja, hogy ne kövessék el az SZDSZ hibáját, maradjanak makacsul közepén, bárki bármit mond. Ugyanakkor mégiscsak van itt három másik ellenzéki párt, melyben jelen vannak többek mellett azok is, akik a nyugatos gazdasági és jogállami rendszerből indulnak ki, azokhoz képest „rendszerkonformak”. Miért bízik nyugatos választópolgárként inkább az LMP-ben, mint bennük?

Inkább a baloldallal vagyok bizalmatlan. Sokan megírták, például ön is, hogy Gyurcsány Ferenc hitelességével milyen súlyos bajok vannak. A DK azért mégiscsak Gyurcsány és nem Bauer híveinek a pártja. Nem adnak túl sok okot a bizalomra Gyurcsány üzleti felemelkedésének körülményei, szerepe a 2006-os rendőri túlkapások fedezésében, bagatellizálásában. Gyurcsány kétségkívül a baloldal leginvenciózusabb alakja, de amennyire invenciózus, annyira kiszámíthatatlan és megosztó is.

Azért csak van valami, ami az LMP-t, mondjuk így, objektíve elmozdítja középről. Az LMP és a másik három párt mégiscsak a jogállam, az alkotmányosság platformján áll. Nem gondolja, hogy ez a releváns tény mégiscsak összeköti őket, és szembeállítja a nem alkotmányos jobboldallal.

Kétségtelen, hogy alkotmányos jobboldalnak nyoma sincs. De alkotmányos baloldalnak is alig. Nem perdöntő érv, csak egy személyes tapasztalat: Meghívtak egy DK-s kampánygyűlésre. Jó sok régi SZDSZ-es volt ott, és egymás után hangzottak el a felszólalások arról, miként lehet majd a kétharmados törvényektől és a bebetonozott emberektől megszabadulni, ha csak (csak!) egyszerű többséggel „győzünk”. Egymás követték az alkotmányosért ötletek, de a legszebb az volt, hogy törvényt kellene hozni arról, hogy akinek a Fideszhez köze volt,

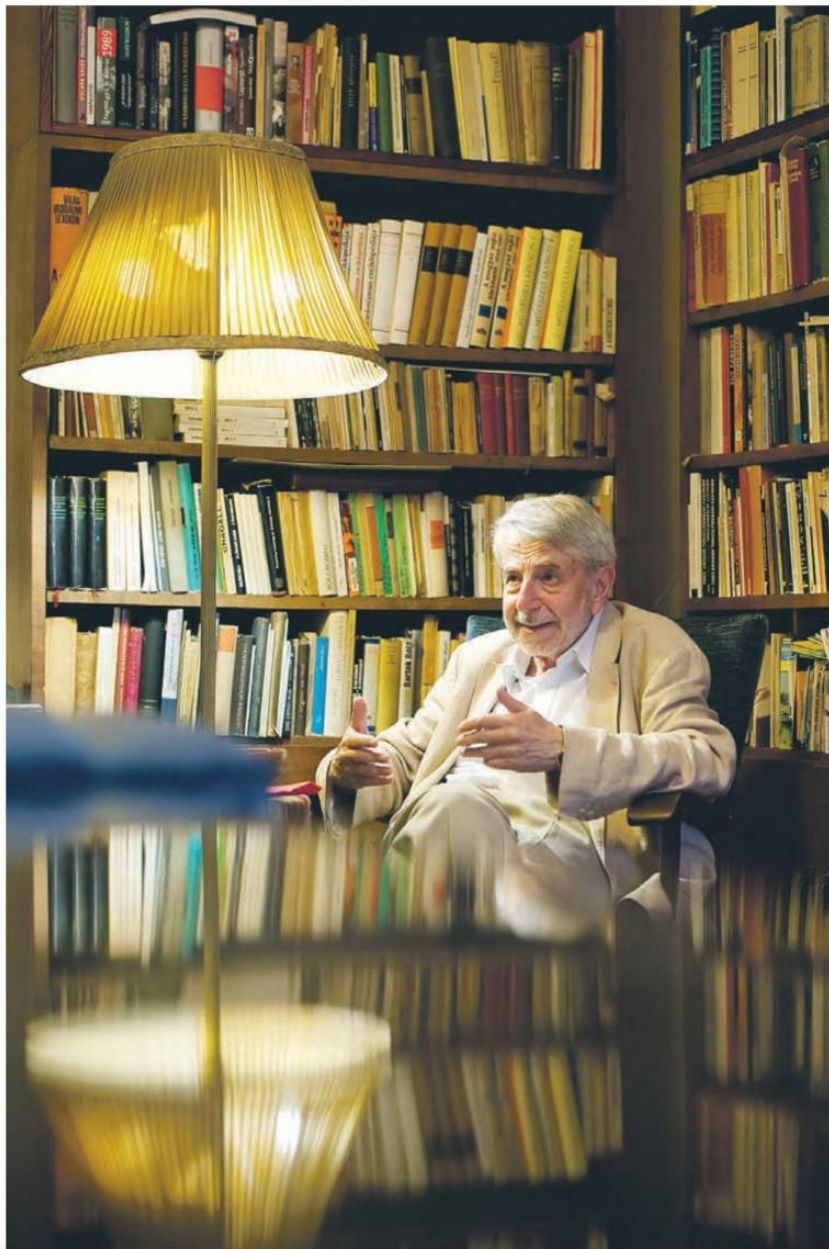
húsz évig ne vehessen részt a közéletben. Ezt speciel egy egykori SZDSZ-es mondta. Ez azért nem tűnt igazán alkotmányos közegnek.

Ott van még az alkotmányosság menedékének a civil szférá. A legprofibb emberi jogi szervezetek, a Magyar Helsinki Bizottság, melyet ön hozott létre, szervezett újjá és vezetett sokáig, a TASZ, az Eötvös Károly Intézet. Menynyit javítottak és javíthatnak ezek a magyar világon?

hosszú-hosszú ideig bezárva a menedékkérők. Szép példa: egy nagyon súlyos és nyilvánvaló jogsértést az MSZP alapozott meg és a Fidesz teljesített ki.

A Helsinki Bizottságot nem fenyegeti a civilelles kormányzati roham?

Egyelőre nem, kiválóan működik ma is, nélkülem is, tevékenységének megvan a nemzetközi, szakmai és erkölcsi elismerése, ezért jelentős alapítványi pénzforrásokkal rendelkezik, megvan a norvég alap nélkül is.

„Százötven év alatt sem lettünk törökké” FOTÓ: BANCZIK RÓBERT

Ha meglennének, mint ahogy nincsenek meg ennek a politikai feltételei, akkor nagyon sokat javíthatnának, mert rengeteg tudást és tapasztalatot halmoztak fel. Eddig is úgy volt, hogy például a Magyar Helsinki Bizottság nagyon sok mindent föltárt, számtalan javaslatot tett és dolgozott ki, de pozitív változás alig történt a menekültügyben, a börtönviszonyokban, az idegenrendészetben, az igazságszolgáltatásban.

Például a kerepestarcsei tábor a Helsinki Bizottság fellépése nyomán szűntek meg.

És kialakítottak helyette nyolc másik hasonlót ahelyett, hogy annak a működését tették volna jogszerűvé. A menekültügyi törvény tervezetét az ENSZ Menekültügyi Főbizottságának szoros felügyelete alatt alkották meg a Horn-kormány idején. A Belügyminisztérium illetékesei azonban MSZP-s képviselőkkel benyújtattak módosító javaslatokat, amelyek már nem kerültek a főbizottság látókörébe. Így érték el, hogy a menedékkérők a határőrség idegenrendészeti szállásain lehessen tartani. Amint jött a Fidesz-kormány, megjelent egy főkapitányi intézkedés, hogy ezeket a szállásokat le lehet zárni, és lényegében börtönként lehet működtetni. Így jöttek létre azok az iszonyatos állapotok, amelyekkel 1989-ben tele volt főképp a német nyelvű sajtó. Filmek készültek arról, hogy a szombathelyi vagy a győri szálláson milyen hihetetlen zsúfoltságban, milyen borzalmas körülmények között élnek

Az ilyen szervezeteket minősítik hazazárulástól élő nyugati ügymőkészeknek Moszkvában. Hamarosan tán nálunk is.

Hamarosan? Hoppál Péter szóvivő már kijelentette, hogy a Helsinki Bizottság folyamatos hazaárulást követ el. A Helsinki Bizottság tevékenysége akkor is nagyon jelentős, ha az ajánlásait itthon semmibe veszik. Például sok és egyre több ügyet visznek Strasbourgba, s ezeket sorra meg is nyerik. A nyugdíjazott bírót például. Ön volt az, aki jóval Szakály Sándor előtt idegenrendészeti intézkedésként

Névjegy

KÓSZEG FERENC

1939-ben született Budapesten. Magyar–latin szakos tanár, irodalmár, publicista, politikus. Kiadóiban dolgozott irodalmi szerkesztőként, amíg ellenzéki tevékenysége miatt el nem távolították. A rendszerváltásig könyvesbolti eladó volt, majd németnyelvtanításból élt. A demokratikus ellenzék jelentős személyisége, a Szegényeket Támogató Alap (Szeta) egyik alapítója, a Beszélő szerkesztője. 1989–1991 között az SZDSZ ügyvivője, 1990–1998 között a párt parlamenti képviselője. A Magyar Helsinki Bizottság alapító elnöke, 1994-től 2007-ig, visszavonulásáig ügyvezető elnöke. 2002-ben kitüntették a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével. Könyvei: Lehetőségek kényszere (2000), K. története (2009), Múltunk vége (2011).

beszélte a közel hússzeker ember legyilkolásával végződő 1941-es deportálásról, csak kicsit más célzattal.

Éppen azt példázta velem, hogy egy formálisan jogszerű idegenrendészeti intézkedés is lehet háborús bűncselekmény és embertelen gaztett. Azal kapcsolatban figyelmeztettem erre, hogy a magyar menekültügyi hatóságok mindenáron vissza akarták tolni Jugoszláviába, a közvetlen életveszélybe az onnan érkező menekülteket. Albánokat, cigányokat, szerbeket és persze magyarokat egyaránt. Az első Orbán-kormány idején elzáródtak Milosevichez Belgrádba, hogy fogadják vissza azokat, akik előle menekültek. Nem fogadták őket vissza, ez volt a szerencsésük.

1990 elején azt írta, hogy ezt az állambiztonsági szervezetet nem lehet átalakítani, meg kell szüntetni. Majd az új rendszer kitalálja, milyen kell neki. Mi lenne ma másképp, ha önre hallgattak volna?

Ki tudja? De az biztos, hogy a nemzetbiztonság története 1990 óta botrányok sorozata. A nagy ügyekre, a Nyírfára, az UD Zrt.-re, Laborc ügyeire, a romagyilkosságokkal kapcsolatos titkosszolgálati ténykedésre emlékszünk, de emlétek egy nagyon jellemző kicsi ügyet. Az Antall-kormány idején a bizalmas állásokba kinevezendő emberek titkosszolgálati ellenőrzése még nemigen volt szabályozva. És egy KDNP-s politikus a titkosszolgálatokkal ellenőriztette a lánya udvarlóját, hogy rendes fiú-e. Az egyik miniszter ráküldte a titkosszolgálatot a volt üzletársára, akivel pereskedett, hátha megtudnak valamit, amit fölhasználhat a perben. Ma már a titkosszolgálatoknak ez az önérdékű felhasználása nagypolitikai szinten működik. Kovács Béla akár még kém is lehetett, nem tudom, de az egész nagyon emlékeztet az első koncepciók kémügyre, a MAORT-perre. A Horn-kormány idején a titkosszolgálatok tényleges vezetője egy régi titkosszolgálati főtitisz volt, aki kiadott egy rendeletet, amelyet az Alkotmánybíróság teljes egészében megsemmisített. A rendelet államtitkot képezett, tehát pontosan nem tudni, mi állt benne, de a lényege az volt, hogy a politikusok esetleges állambiztonsági érintettségét vizsgáló bizottságnak csak e főtitisz engedélyével lehet dokumentumokat kiadni. Gyakorlatilag fenntartotta magának a jogot, hogy eldöntse, ki bukhat le és ki nem.

Mostanra pedig a titkos adatgyűjtés jogállami garanciái fölszámolódtak. A TEK például lényegében azt tesz, amit akar.

A TEK egész léte nonszensz. Egy rendőrségi szerv, amelyre nem érvényesek a rendőrségre vonatkozó szabályok! Annak idején rengeteget vitatkoztunk arról, hogy a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának jogállami garanciáit hogyan lehet megermenteni. Kétségkívül vannak esetek, amelyekben a bíróság nem alkalmas arra, hogy ezeknek az eszközöknek a használatáról döntsön. Például ha egy kémügy kapcsán le akarják hallgatni egy nagykövetségi telefonjait, nem biztos, hogy tudnak a bíróság számára olyan anyagot biztosítani, amely megalapozza az erről szóló döntést. Ezért született az a megoldás, hogy szigorúan behatárolt körben az igazságügy-miniszter adhat engedélyt. Ezt a lehetőséget most parttalanná tették, a TEK-et a kormány illetékes minisztere bármire felhatalmazhatja.

Mondjon már az interjú végére valami biztatót is. Meddig tarthat még ez a mostani kurzus?

Biztatót? A rendszerváltás előtt volt egy biztató rigmus: „Eridj haza, Iván, nem tart ez örökké, / Százötven év alatt sem lettünk törökké.”